

Odborné články / Problémy, analýzy

Rozsah poučovací povinnosti soudu v trestním řízení – komentář

Nejvyšší soud z podnětu dovolání nejvyššího státního zástupce založeného na dovolacím důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „tr. ř.“), zrušil **usnesením ze dne 8. 6. 2016, sp. zn. 579/2016**, rozsudek odvolacího soudu. Ten zprostil obviněného obžaloby ze skutku kvalifikovaného soudem prvního stupně jako přečin úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1, 3 tr. zákoníku. Podstata jednání obviněného není v komentovaném případě příliš relevantní. Důvod rozhodnutí jak odvolacího, tak dovolacího soudu spočíval na procesní otázce.¹

Podstata zásadní právní otázky náležela stručně řečeno v následujícím. Protiprávním jednáním obviněného byla poškozena jeho družka. Ta před zahájením trestního stíhání obviněného podala vysvětlení ve smyslu § 158 odst. 3 písm. a) tr. ř., o nichž byly policejním orgánem sepsány úřední záznamy. V rámci podání vysvětlení uvedla okolnosti prokazující vinu obviněného. V hlavním líčení však s odkazem na § 100 odst. 1 tr. ř. odmítla vypovídat. Po souhlasu státního zástupce i obviněného (jenž nevyužil služeb obhájce) soud k důkazu podle § 211 odst. 6 tr. ř. četl ony úřední záznamy o podání vysvětlení z přípravného řízení. Informace získané čtením úředních záznamů byly (alespoň podle názoru soudu druhého stupně) rozhodující k usvědčení obviněného.

Odvolací soud však takový postup nalézacího soudu označil za vadný. Podle jeho názoru nalézací soud nedostal poučovací povinnosti ve smyslu § 2 odst. 13 tr. ř. Kdyby obviněný věděl o reálných dopadech svého rozhodnutí o udělení souhlasu ke čtení úředních záznamů, nikdy by takový souhlas nevypravil. Úřední záznam o podání vysvětlení podle § 158 odst. 3 písm. a) tr. ř. má být toliko neformálním úkonem a v zásadě nemůže být procesním důkazem, natožpak v případě, kdy poškozená jako družka obviněného využila svého práva v hlavním líčení nevypovídat. Nalézací soud se tak pasoval do role subjektu napomáhajícího obžalobě a porušil tak právo obviněného na spravedlivý proces.

Soudy prvního a druhého stupně tedy řešily rozdílně otázku rozsahu poučovací povinnosti soudu. Tu

stanovuje § 2 odst. 13 tr. ř., podle něhož „*ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plně uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv*“. Konkrétněji řečeno, neshodly se v odpovědi na otázku, zda má soud v řízení před soudem poučit obviněného, jenž není zastoupen obhájcem, o důsledcích souhlasu se čtením úředního záznamu o podání vysvětlení poškozené podle § 211 odst. 6 tr. ř.²

Nejvyšší soud se přiklonil k názoru soudu prvního stupně. Zdůraznil, že si je vědom důležitosti práva obviněného na obhajobu, které do velké míry určuje „vyspělost“ trestního řízení. V kontextu mezinárodních smluv o základních právech a Listiny základních práv a svobod definoval základní složky práva obviněného na obhajobu. Poté podrobně rozebral citované ustanovení § 2 odst. 13 tr. ř. a připomněl, že obecná zásada zajištění práva obviněného na obhajobu je promítnuta do § 33 a násl. tr. ř., kdy podle odstavce 1 daného ustanovení má obviněný „*zejména právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat. Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky. Má právo zvolit si obhájce a s ním se radit i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůže radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku. Může žádat, aby byl vyslýchán za účasti svého obhájce a aby se obhájce účastnil i jiných úkonů přípravného řízení...*“ U některých specifických procesních situací poté trestní řád uvádí poučovací povinnost speciálně,³ případně poučovací povinnost na některých místech trestního řádu opětovně zdůrazňuje či rozvádí.⁴

Nejvyšší soud po aplikaci teoretických východisek na projednávaný případ zdůraznil, že je rozdíl mezi

¹ V případě uplatněného dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., kdy má napadené rozhodnutí odvolacího soudu spočívat na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotněprávním posouzení, je překážkou procesní vady předchozího řízení umožněn pouze výjimečně, pokud se nesprávná realizace důkazního řízení dostává do kolize s postuláty spravedlivého procesu.

² Podle § 211 odst. 6 tr. ř. „*se souhlasem státního zástupce a obžalovaného lze v hlavním líčení číst i úřední záznamy o vysvětlení osob a o provedení dalších úkonů (§ 158 odst. 3 a 5).*“

³ Právo na lékařskou prohlídku po zadržení, právo na odvolání proti odsuzujícímu rozsudku soudu prvního stupně – srov. § 33 odst. 5, věta druhá, § 95 odst. 2 *in fine*, § 114 odst. 5, § 158 odst. 8, § 164 odst. 4, § 249 odst. 1.

⁴ Ustanovení § 65 odst. 2, § 76 odst. 6, § 91 odst. 1 věta první, § 92 odst. 2, § 166 odst. 1, § 179b odst. 2.

poučovací povinností orgánů činných v trestním řízení o právech obviněného na straně jedné a způsobem pro-
sazování těchto práv obviněným na straně druhé. Nalé-
zací soud nepochybil, když se obviněného dotázal pouze
ve smyslu § 211 odst. 6 tr. ř., zda souhlasí s přečtením
sporných úředních záznamů o podání vysvětlení, a více
ho nepoučoval o možných důsledcích takového souhla-
su. „*Poučovací povinnost nelze vykládat tak, že by soud
měl obviněného zasvětit do všech nuancí trestního řízení,
tedy v daném případě jej poučovat o použitelnosti dů-
kazů z předprocesní fáze přípravného řízení. Tím by již
zasahoval do úlohy obhájce, což není jeho úkolem a po-
sláním. Soud není stranou trestního řízení, nýbrž nestran-
ným a nezávislým arbitrem, přičemž v průběhu důkazního
řízení má rozhodující úlohu při posuzování důkazních
návrhů, jejich provádění, jakož i při úvaze o tom, zda je
skutkový stav zjištěn bez důvodných pochybností (srov. § 2
odst. 5 tr. ř. in fine, přiměřeně také náleze Ústavního soudu
ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. II. ÚS 2014/07, uveřejněný pod
č. 86/2008 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu).*“

Je nutné doplnit, že právo na obhajobu sestává z ně-
kolika složek, které nelze chápat izolovaně, nýbrž v sou-
vislosti se všemi jeho aspekty. Možnost užití úředního
záznamu o podání vysvětlení realizovaném ve fázi pro-
věřování jako důkazu po novele trestního řádu zákonem
č. 459/2011 Sb., tedy ve fázi, kdy právo obviněného
na obhajobu není plně realizováno (jde maximálně o po-
dezřelého), zákonodárce „vyvážil“ nutností souhlasu jak
obviněného, tak i státního zástupce, jenž hájí veřejný zá-
jem. V případě pochyb obviněný nemusel souhlas udílet,
totéž se dá tvrdit i o státním zástupci.

Obviněný měl také možnost nechat se zastoupit práv-
ním profesionálem (obhájcem), případně požádat soud
o přiznání bezplatné obhajoby či obhajoby za sníženou
odměnu, o čemž byl poučen.

Nabízí se i otázka, zda bylo vůbec možné přistoupit
k aplikaci § 211 odst. 6 tr. ř., pokud poškozená v pozici
svědkyně v hlavním líčení za splnění zákonných podmínek
odmítla vypovídat. Jinak řečeno, zda lze překlenout od-
mítnutí „procesní“ výpovědi zásadně „neprocesním“ po-
dáním vysvětlení. Trestní řád na takovou situaci nepama-
tuje, upravuje však podmínky čtení protokolu o předchozí
výpovědi svědka, který poté v hlavním líčení v souladu
se zákonem odmítl vypovídat. Konkrétně v § 211 odst. 4
tr. ř. uvádí, že k tomu může dojít „... jen za předpokladu,
že svědek byl před tímto výslechem o svém právu ode-
přít výpověď řádně poučen a výslovně prohlásil, že to-
hoto práva nevyužívá, byl-li výslech proveden způsobem
odpovídajícím ustanovením tohoto zákona a obviněný
nebo obhájce měl možnost se tohoto výsledku zúčastnit“.
Na první pohled by se tak s použitím argumentu *a maiori
ad minus* mohlo zdát, že pokud jsou takové přísné pod-
mínky dány pro předchozí výpověď „na protokol“, ne-
mohl by se úřední záznam o podání vysvětlení k důkazu
vůbec použít (číst), neboť takové záruky pro obhajobu
obviněného z povahy věci neumožňuje. Ovšem i v tomto
případě je nezbytné poukázat na nutný souhlas obviněné-
ho i státního zástupce k jeho „zprocesnění“, jež vlastně
zhojuje uvedené nedostatky, pokud zákon neuvede jinak.

Nejvyšší soud se v komentovaném rozhodnutí po-
stavil za názor, že poučovací povinnost orgánů činných
v trestním řízení není bezbřehá. Je nutné rozlišit mezi
poučením orgánu činného v trestním řízení o právech ob-
viněného a vlastní realizací tohoto práva, jež je pouze na
obviněném.

Mgr. Zdeněk Michora,

*asistent soudce trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR,
doktorand katedry trestního práva Právnické fakulty
Masarykovy univerzity*

Doručování do zahraničí v trestním řízení

1. Principy doručování v trestních věcech do zahraničí

Doručování písemností v trestním řízení do cizího státu
se realizuje na základě tzv. mezinárodní justiční spolu-
práce, která zahrnuje veškeré postupy českých orgánů
činných v trestním řízení, jakož i jiných orgánů, reali-
zované v trestním řízení vedeném v ČR nebo v souvis-
losti s ním ve vztahu k zahraničí. Přitom však okolnost,
že strana trestního řízení¹ nebo jiná osoba (např. svědek)
má trvalý pobyt či sídlo v zahraničí, obecně nic nemě-
ní na uplatnění zásady ústnosti² a zásady bezprostřed-

nosti.³ Jak bylo například judikováno i Nejvyšším soudem
ČR, je-li svědek cizím státním občanem a má-li trvalý po-
byt v zahraničí, nemůže to bez dalšího vést k závěru, že jej
nelze vyslechnout před českým soudem pro nedosažitel-
nost ve smyslu § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu. Pokud
vyhlášená mezinárodní smlouva, jíž je ČR vázána, umož-
ňuje předvolat takového svědka, je zákonná podmínka ne-
dosažitelnosti splněna teprve tehdy, až když je zřejmé, že
se svědek na předvolání k výslechu dobrovolně nedostaví.⁴

¹ K vymezení pojmu *strana řízení* viz § 12 odst. 6 tr. ř.

² Viz § 2 odst. 11 trestního řádu.

³ Viz § 2 odst. 12 trestního řádu.

⁴ Viz usnesení Krajského soudu v Plzni sp. zn. 7 To 177/94,
ze 7. července 1994 (publikováno pod č. 13/1995 Sb. rozh.
trest.). V návaznosti na to též rozsudek Nejvyššího sou-
du ČR sp. zn. 5 Tz 289/2001, z 5. prosince 2001.